

Alfonso V. i ugarsko-hrvatsko prijestolje

U radu se diskutira o intrigantnom i, u općoj historiografiji relativno nepoznatom, događaju koji se odvio na prijelazu iz 1447. u 1448. To su pregovori u kojima je ugarski guverner Ivan Hunjadi napuljskom kralju Alfonsu V. ponudio krunu sv. Stjepana u zamjenu za novčanu i vojnu pomoć protiv Osmanlija. Pregovori u konačnici nisu urodili plodom jer se Alfonso upleo u rat za milansko nasljeđe u središnjoj Italiji što je vezalo njegove raspoložive resurse. Međutim, postojanje ponude otvara nekoliko pitanja o ozbiljnosti namjera dvojice moćnika, kao i o mogućnosti ispunjenja samoga dogovora. Sagledavaju se tadašnje političke okolnosti i presedani zaposjedanja prijestolja u Ugarsko-Hrvatskome Kraljevstvu te motivacije sudionika kako bi se razjasnio taj znakoviti trenutak u hrvatskoj i regionalnoj povijesti.

Uvod

Sredina petnaestoga stoljeća predstavlja izrazito turbulentno razdoblje u povijesti zemalja krune sv. Stjepana. Dapače, uzme li se u obzir čitavo kasno srednjovjekovlje, može se jasno uvidjeti kako su smjene dinastija na ugarsko-hrvatskom prijestolju redovito pratili unutarnji nemiri i razdori – od strancarenja do građanskih ratova – ali i intervencije pretendena s manjom ili većom dinastičkom bazom u susjedstvu. Karlo Robert okrunjen je prema običajnim pravilima Kraljevstva 27. kolovoza 1310, punih deset godina nakon što je položio pravo na prijestolje. Još mu je čitavo desetljeće trebalo kako bi slomio otpore oligarha i konsolidirao svoju vlast.¹ Uspon češkog kraljevića Sigismunda Luksemburškog nakon smrti Ludovika I. Velikog slijedio je identičan obrazac. Prvu je prijetnju predstavljao protukandidat Karlo Drački iz napuljske loze Anžuvina. Nakon njegova umorstva u veljači 1386. problem je ostao u dijelu stare aristokracije kojoj novi vladar nikako nije bio po volji. Čak su ga 1401. zatočili te planirali zamijeniti Ladislavom Napuljskim, Vladislavom Jagelovićem ili Vilimom Austrijskim, međutim, nova aristokracija, koja je uspon dugovala Sigismundu, uspjela ga je iste godine osloboditi. Opozicija je skršena u neuspjeloj buni 1403. što je konsolidiralo vlast za iduća četiri desetljeća.² Sigismunda je 1437. na ugarskom

¹ ENGEL 2001: 130.

² ENGEL 2001: 206-208.

i njemačkom prijestolju naslijedio zet, austrijski vojvoda Albert V. Habsburški, no nakon njegove prerane smrti 1439. uslijedio je građanski rat između pristaša njegova sina Ladislava V. Postuma i poljskog kralja Vladislava III. Varnenčika. Potonji je odnio pobjedu zahvaljujući podršci moćnih ugarskih magnata Ivana Hunjadija i Nikole Iločkog, te zavladao kao kralj Vladislav I. Nakon njegove smrti u pohodu na Osmanlije kod Varne 1444. ugarsko plemstvo na saboru iz 1445. iskazalo je spremnost priznati Ladislava kao zakonitog kralja ukoliko ga njegov staratelj, njemački kralj i senior habsburške dinastije Fridrik III, izruči zajedno sa svetom krunom.³ Potonji je svoj stav demonstrirao ljeti iste godine okupiravši dio zapadne Ugarske, dok su istovremeno kraljevi rođaci Celjski učvrstili svoju vlast nad Slavonijom, istjeravši Hunjadijeve saveznike Talovce. Sa sjevera je zaprijetio i češki kondotijer Jan Jiškra. Na novom ugarskome saboru prihvaćeno je zatečeno stanje; priznali su Ladislava, za vrijeme čije maloljetnosti su upravu sa širokim ovlastima dodijelili Ivanu Hunjadiju kao guverneru Kraljevstva.⁴ Iako je Hunjadi vodio više pohoda protiv Fridrika, Celjskih i Jiškre, svi su oni bili neuspješni te se morao zadovoljiti ograničenjima svoga utjecaja na zapadu i sjeveru Kraljevstva. Ladislav je oslobođen carevog skrbništva 1452. te proglašen punoljetnim iako je zapravo glavnu riječ u Ugarskoj i dalje, sve do svoje smrti 1456. u Beogradu, vodio Hunjadi, sada doduše u novoj ulozi generalnog kapetana Kraljevstva. Oko takvog slijeda događaja složne su i hrvatska i mađarska historiografija što se može pratiti kako u starijim, tako i u novijim sintezama srednjovjekovne povijesti.⁵

Važna je, međutim, epizoda koja se odigravala od proljeća 1447. do sredine 1448, godinu dana nakon što je na saboru plemstva Ladislav već potvrđen kao kralj. Iz sačuvane prepiske koju je objavio Lajos Thallóczy, a obradili su je još i Constantin Marinescu te Ádám Anderle, vidljiva je živa i neobična komunikacija koja svjedoči o razinama do kojih je Ivan Hunjadi, prema svemu sudeći, bio spreman ići kako bi suzbio osmansku opasnost, ali i osvetio se za poraz kod Varne.⁶ U pripremanju za pohod na Osmanlije Hunjadi je tražio pomoć na raznim stranama. Ponajprije se obratio Svetoj Stolici, ali je velike nade, čini se, polagao i u napuljskog kralja Alfonsa V. s kojim je stupio u kontakt posredovanjem modruških knezova. Stjepan II. Modruški je, naime, ženidbom s Ižotom (tal. Isotta), polusestrom Alfonsova zeta, ferrarskog markiza Leonella d'Estea, stupio u Alfonsov sustav savezništava, a vjerojatno se smatrao i rođakom vojvode Stjepana Vukčića, koji je od 1444. bio

³ Prijetili su izborom novoga kralja te Ladislava oslovljavali princem, ali nakon sabora iz 1446. više nije bilo spomena o takvoj mogućnosti. BAK 1973: 49, 51.

⁴ Hunjadiju su nametnuta ograničenja u otuđenju zemljišta koje je naknadno morao potvrditi kralj. BAK 1973: 51.

⁵ ENGEL 2001: 195-228, 278-297; KLAJČIĆ 1975a: 273-399; KLAJČIĆ 1975b: 175-348; Grgin 2019: 3-10; RAUKAR 2003: 321-348.

⁶ MARINESCU 1994: 143-152. ANDERLE 1995: 17-28.

vazal istoga kralja.⁷ Hunjadijevo pismo Alfonsu osobno je uručio Stjepan II. u pratnji krčkog biskupa Franje Modrušanina i svog familijara Francesca Scalamontija. Valja pritom napomenuti da je papinstvo Eugena IV. svesrdno podržavalo križarske nakane ugarsko-hrvatskoga guvernera te je pripomoć klera u razvoju korespondencije vjerojatno bila i rezultat sinergije frankapanskih i rimskih veza.⁸ Hunjadi je od Alfonsa zatražio iznos od 100.000 florena kojima bi unovačio šesnaest tisuća vojnika za predstojeći pohod protiv Osmanlija, dok bi on sam podigao još dvadeset i šest tisuća o svom trošku. S tih četrdeset i dvije tisuće vojnika ne bi samo protjerao Osmanlije s Balkana, već bi proširio i vlast napuljskoga kralja na Ugarsku, Bizantsko Carstvo i sva susjedna područja. Nadalje, ponudio se osigurati kralju pratnju od tri do šest tisuća vojnika na putu u Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo, predati mu u posjed gradove kojima je tada upravljao (Budim, Temišvar i više posjeda u Transilvaniji) te poslati sina Ladislava u Napulj kao zalog svoje vjere. Pritom je aludirao i na relativno brzi povratak investicije koju bi naplatio od despota Đurđa Brankovića godinu dana kasnije.⁹

Alfonso je zdušno prihvatio Hunjadijev prijedlog. Prvo je odgovor poslao usmeno u travnju, preko biskupa Franje Modrušanina, a zatim je, u pismu od 6. studenog 1447, jasno obećao isplatu zatraženih sredstava u dvije rate, u travnju i lipnju iduće godine, uz uvjet da ugarsko-hrvatsko plemstvo položi vazalnu prisegu njemu ili njegovom sinu prije isplate druge rate.¹⁰ Mjesec dana kasnije uslijedio je niz pisama upućenih osobama na koje se, očito, oslanjao u provedbi svoga plana. Bili su to Stjepan Frankapan, Toma Székely, sin hrvatskog bana Ivana koji je nedugo zatim postao vranskim priorom, transilvanski ban Nikola Iločki, palatin Ladislav Gorjanski i kraljevski sudac Ladislav Pálóci, redom najmoćniji magnati Kraljevstva.¹¹ No, u veljači 1448. Alfonso je sa žaljenjem poručio „prelatima, barunima i plemićima Ugarskoga Kraljevstva“ da su nastale nove okolnosti koje su ga spriječile u slanju pomoći, uz obećanje da će im do Duhova tekuće godine svakako biti u stanju pobliže pojasniti kakav će ona oblik poprimiti.¹²

Nova okolnost bila je smrt milanskog vojvode Filippa Marije Viscontija u kolovozu 1447. koja se Alfonsu učinila kao prilika za ostvarenje dugo željene domina-

⁷ Dubrovčani u pismu Sigismundu Luksemburškom od 19. lipnja 1436. izričito navode srodstvo između Stjepana Vukčića i Ivana VI. Anža Frankapana, starijeg brata Stjepana II. Modruškog („quod voivode Stipanus, nepos voivode Sandagl...contraxit parentelam cum dicto comite Iohanne“). Čak i ako se to srodstvo izvodilo preko Ivanove supruge Katarine Nelipčić, moguće je da se i Stjepan na njega pozivao. Vidi KLAJIĆ 1991: 225-226.

⁸ O odnosu Eugena IV. prema osmanskoj ugrozi vidi JEFFERSON 2012: 295-306; KLAJIĆ 1975

⁹ THALLÓCZY & BARABÁS 1910: 350-356. Usp. PÁLOSFALVI 2018: 147 i ŠPOLJARIĆ 2016: 19.

¹⁰ THALLÓCZY 1914: 373-374.

¹¹ THALLÓCZY & BARABÁS 1910: 357-358.

¹² THALLÓCZY & BARABÁS 1910: 358-359.

cije nad središnjom Italijom i Toskanom, a posljedično i za izravnavanje računa s Firencem i Genovom koje su se ustrajno opirale njegovim ambicijama.¹³ Opsada Piombina, strateški važnoga grada koji su suvremenici smatrali ključem Toskane, završila je neuspješno za napuljskoga kralja, nanijevši velik udarac njegovom prestižu u Italiji, a planovi o širenju utjecaja na čitav poluotok propali su nakon mira u Lodiju 1454.¹⁴ No, upravo je kod Piombina 3. rujna 1448. Alfonso sastavio pismo kojim je Stjepana Frankapana pitao ostaje li Hunjadi i dalje pri dogovoru koji su godinu dana ranije postigli. Tada je, međutim, već bilo kasno, jer je guverner krajem rujna već prešao Dunav, na putu prema drugoj bitki na Kosovom polju u kojoj je ugarska vojska teško poražena. U pismu Stjepanu Frankapanu 30. prosinca 1448. Hunjadi je potvrdio da je primio poruku napuljskoga kralja, ali da više nema „mjesta, načina i vremena“ neposredno mu odgovoriti, budući da je koncentriran na misiju krakovskog dekana Nikole koji je boravio kod Pape.¹⁵ Između redaka, dakle, prekinuo je dotadašnje kontakte s napuljskim dvorom, tim više što se još u lipnju izmirio s Celjskima i zaručio sina Ladislava s Ulrikovom kćeri Elizabetom, unukom srpskoga despota.¹⁶

Hunjadijeva ponuda ugarsko-hrvatskog prijestolja napuljskome kralju bio je vrlo hrabar i riskantan potez za guvernera koji je sebe samoga godinu dana ranije, na saboru ugarskoga plemstva, prozvao namjesnikom izabranoga kralja Ladislava.¹⁷ Da tada nije uživao izniman ugled i moć u većem dijelu Kraljevstva, mogao je vrlo lako biti optužen za veleizdaju svoga suverena.¹⁸ Hunjadi, međutim, nije izgubio politički oprez u korespondenciji, pa je tako Alfonsu višestruko aludirao na stjecanje krune, bez eksplicitnoga „papirnatoga traga“. U svakom slučaju, iz reakcije potonjega i poziva na vazalnu prisegu sasvim je jasno da su se obojica dobro razumjeli, a valja pretpostaviti da je i biskup Franjo mogao verbalno dopuniti ono što je ostalo neizrečeno u pismu. Bez obzira na povjerljivost komunikacije suvremenici su vjerojatno morali znati da se nešto događa na relaciji Budim –

¹³ RYDER 1990: 276–280.

¹⁴ ABULAIFA 2010 145

¹⁵ THALLÓCZY & BARABÁS 1910: 364-365.

¹⁶ KURELIĆ 2006: 214.

¹⁷ U ispravi kojom se uređuje izbor Hunjadija za guvernera od 6. lipnja 1446. Hunyadi sebe titulira kao „Nos Joannes de Hunyad pro Illustrissimo Infante Ladislao nato condam Alberti Regis, Electo, Regni Hungariae Gubernator Generalis“; preslika isprave u BAK 1973: 144.

¹⁸ O razmjerima njegove moći na područjima izvan dohvata Habsburgovaca i Celjskih svjedoče i gotovo pa kraljevske ovlasti koje je imao, ali i činjenica da je nakon punoljetnosti Ladislava odlučeno kako će se poništiti sve donacije kralja Vladislava III, ali ne i Hunjadijeve („Item, donationes per dominum gubernatorem, juxta vigorem decreti factae; in suis vigoribus confirmatur“); preslik dekreta u: BAK 1973: 146-148. Bez obzira na *de iure* ovlasti koje su pripale kralju, *de facto* je Hunjadi skoro do svoje smrti ostao neupitni gospodar političkih zbivanja u Kraljevstvu, odnosno sve dok Ladislav nije prvi puta došao u Budim u veljači 1456. Usporedi ENGEL 2001: 292-295.

Napulj. Naime, previše je sudionika bilo upoznato s činjenicom da komunikacija i ambicije postoje. Nije bila riječ samo o Frankapanima, dijelu klera i savjetnika oko Hunjadija i Alfonsa, već i drugim moćnicima u regiji. Čak je i kralj Stjepan Tomaš početkom 1446. izvijestio Veneciju kako su ga posjetila dva franjevca, izaslanici napuljskoga kralja, sa zahtjevom da Alfonsu prepusti Metković kako bi preko njega mogao ostvariti neposredni kontakt s Ugarsko-Hrvatskim Kraljevstvom „kojemu je osobno težio i s čijim je barunima bio u dogovoru.“¹⁹ Napuljski kralj je, dakle, već negdje tijekom 1445. godine ostvario neku vrstu intenzivnog kontakta s određenim barunima, odnosno moćnicima u Ugarsko-Hrvatskome Kraljevstvu. Svakako je zanimljivo primijetiti kako je još 26. studenog 1445. Venecija poslala tajnika Ivana de Reguardatisa u Senj kako bi odvratio Stjepana Frankapana od ženidbe za Ižotu.²⁰ Takvi dinastički potezi, koji su Frankapane dovodili u orbitu aragonskih ambicija, sigurno nisu bili slučajni niti su mogli promaknuti bolje obaviještenim poznavateljima regionalnih prilika.

Ipak, čitava ova aragonska epizoda, premda sadrži elemente dvorskih i dinastičkih intriga koje se protežu na čitav Mediteran, danas je u mađarskoj i hrvatskoj historiografiji tek crtica o kojoj se rijetko govori u specijaliziranoj literaturi, dok je u starijim, ali i novijim sintezama, potpuno izostavljena, ne zavrijedivši čak niti spomena u bilješkama.²¹ Čak je i Vjekoslav Klaić, u monografiji *Krčki knezovi Frankapani*, usputno aludirao kako je Stjepan vjerojatno „pristupio u kolo nekih ugarskih i hrvatskih velikaša, koji su radili da napuljskom kralju Alfonsu V. kao baštiniku Anžuvina prokrče put do ugarsko-hrvatskoga prijestolja“, ali i da je time prestao netom nakon što je na saboru 6. lipnja 1446. Ladislav potvrđen kao zakoniti kralj.²² Klaić, doduše, opisuje Stjepanovu posredničku ulogu u pregovorima Hunjadija i Alfonsa 1447. i 1448, ali niti jednom riječju ne aludira na guvernerovu ponudu za preuzimanjem ugarsko-hrvatskoga prijestolja.²³ Teško je vjerovati da bi krčkome knezu promakao sadržaj tih pregovora, iako je komunikacija sročena na način da se izriječkom ne spominju riječi koje bi eventualno mogle dovesti do optužbi za izdaju. Razlozi relativno skromnome interesu suvremene historiografije za taj događaj zasigurno su višestruki. Bili su to, naravno, tajni pregovori koji nisu urodili nikakvom konkretnom akcijom, odnosno, nisu se ni pomakli dalje od svojevrsnog idejnog projekta. Takvih je pregovora između

¹⁹ LJUBIĆ 1889: 235-236.

²⁰ LJUBIĆ 1889: 232-233.

²¹ Novije sinteze koje ne spominju događaj ENGEL 2001; KARBIĆ: 2019. Obradeno u PÁLOS-FALVI 2018: 147, 155-156.

²² KLAJĆ 1991: 230-231.

²³ Čini se da Vjekoslav Klaić nije detaljno analizirao sama pisma. U knjizi o povijesti Bosne, doduše, navodi kako je Alfonso od 1446. do 1450. težio stjecanju ugarsko-hrvatskoga prijestolja. KLAJĆ 1885: 393, bilješka 2.; KLAJĆ 1975b: 263.

pojedinih magnata, makar i moćnih kao Hunjadi, s potencijalnim kandidatima za prijestolje bilo mnogo i u ranijim i kasnijim razdobljima, pa je hipotetski pokušaj preuzimanja prijestolja suvremenicima vjerojatno bio na razini malo sočnijeg trača. To umanjuje i interes opće historiografije za nečim što je, zapravo, spadalo u domenu dinastičkog maštanja u razdoblju koje je ionako obilovalo velikim i zvučnim urotama, građanskim i drugim ratovima. Kako bismo uopće mogli vrednovati značenje te epizode u hrvatskog historiografiji, potrebno je postaviti dva osnovna pitanja: je li uopće bilo moguće da napuljski kralj preuzme prijestolje iz konteksta tadašnjih prilika u Kraljevstvu i, ako jest, jesu li Alfonso i Hunjadi imali motivaciju i interes za stvarnim provođenjem takvoga političkog braka?

Pravne i političke mogućnosti preuzimanja ugarsko-hrvatskoga prijestolja

Legitimitet vladara prilikom smjena dinastija u Ugarsko-Hrvatskome Kraljevstvu postupno je na prijelazu iz razvijenog u kasno srednjovjekovlje postajao sve nestabilnijim. Tradicija je nalagala da vladara treba okruniti ostrogonski nadbiskup krunom sv. Stjepana u Stolnom Biogradu (Székesfehérvár).²⁴ Nadalje, kako bi uopće mogao biti okrunjen, vladar je trebao imati i valjano pravo na prijestolje, što je uglavnom proizlazilo iz srodstva s prethodnom dinastijom po muškoj ili ženskoj liniji. Posredno se prijestolje moglo steći i ženidbom s pripadnicom vladajuće dinastije, kao što pokazuju primjeri Sigismunda Luksemburškog ili Alberta Habsburškog. Međutim, nakon braka i oni su sami bili okrunjeni kao punopravni kraljevi, primjenom izbornoga principa.

Za vrijeme Arpadovića bilo je sasvim jasno da je nasljedstvo moguće samo i isključivo u vladajućoj dinastiji, međutim, princip primogeniture nije bio jasno utvrđen te se ponekad kosio s principom senioriteta što je, pogotovo u 11. i 12. stoljeću, dovelo do učestalih građanskih ratova za prijestolje među braćom i rođacima vladajuće dinastije te je omogućilo plemstvu postupno širenje ovlasti i stjecanje raznih privilegija.²⁵ Rastuća uloga plemstva u vladavini Kraljevstvom povremeno je dobivala i vidljivu potvrdu, kao što je slučaj u nametanju Zlatne Bule Andriji II, ali nasljedstvo krune unutar vladajuće dinastije nije bio upitno.²⁶

Uspon aristokracije, odnosno baruna ili magnata u Ugarsko-Hrvatskome Kraljevstvu, postao je vidljiv od zadnjeg desetljeća vladavine Arpadovića kada se

²⁴ Prvi izričiti zapis toga pravila nalazi se u memoarima dvorjanke Elizabete Luksemburške, Helene Kottaner, koja je, po nalogu svoje gospodarice, u noći 20. veljače 1440. ukrala krunu iz citadele u Višegradu kako bi Ladislav V. mogao njome biti okrunjen. Pravila su se, međutim, definirala u drugoj polovici trinaestoga stoljeća, u vrijeme slabljenja Arpadovića. WILLIAMSON 1988: 43; ZUPKA 2016.

²⁵ ENGEL 2001: 30-35, 52, 89.

²⁶ ENGEL 2001: 91-98.

više nisu libili ulaziti ni u otvoreni sukob s kraljem. Ladislav IV. (1272-1290) bio je čak i zarobljenik frakcije pobunjenih baruna, kao uostalom i Sigismund nešto više od stoljeća kasnije. Povećana samosvijest aristokracije počela se reflektirati i na nasljedstvo prijestolja. Gotovo pa apsolutna ovlast koju su Arpadovići nekad imali na tom polju počela je kopniti, a baruni su postupno počeli dolaziti u priliku i aktivno sudjelovati u odlučivanju o nasljedstvu. Nakon smrti Ladislava IV. 1290. pravo na prijestolje istaknula su dvojica pretendenata: kraljeva sestra Marija, supruga napuljskog kralja Karla II, ali i car Rudolf Habsburški. Potonji se prilično inovativno pozvao na nasljedno obećanje Bele IV. Fridriku Babenberškom uslijed mongolske opasnosti te je Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo dodijelio sinu Albertu I. kao „usahlo carsko leno“.²⁷ Bio je to identičan princip kojim mu je, zajedno s bratom Rudolfom, prethodno dodijelio vojvodstva Austriju i Štajersku, no koje je, doduše, morao oružjem obraniti od Otokara Češkog. U slučaju Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva ni papinska podrška kraljici Mariji, ni Rudolfov dekret nisu polučili učinka, jer je ostrogonski nadbiskup pronašao posljednjega muškog nasljednika iz kuće Arpadović u osobi Andrije III. Mlečanina (1290-1301). No, obojica pretendenata imali su podršku nekih baruna pa je Andrijina vlast ostala slabašna. Na jugu je posebno snažna bila uloga Pavla Šubića koji je čitavo vrijeme čvrsto stajao uz napuljske Anžuvince, pogotovo nakon što je Marija prenijela prava na sina Karla Martela 1292. Osobno je, k tomu, posredovao i u dovođenju Karla Roberta 1300. u Hrvatsku kad je postalo jasno da je Andrija III. teško bolestan.²⁸

Uspon Anžuvina odražava svu kompleksnost međuodnosa legitimiteta, insignija i rastuće moći plemstva. Karlo Robert s trinaest je godina okrunjen za kralja, četiri mjeseca nakon Andrijine smrti u siječnju 1301, međutim, suprotstavio mu se češki kralj Vjenceslav II, unuk Bele IV. po ženskoj liniji, koji je prijestolje namijenio sinu Vjenceslavu III. Podršku je imao od baruna sa sjevera Kraljevstva. U kolovozu 1301. nadbiskup Kaloče okrunio ga je u Stolnom Biogradu krunom sv. Stjepana. Karlu su u pomoć priskočili ujaci, svetorimski car Albert i austrijski vojvoda Rudolf, pa se Vjenceslav III. nije uspio učvrstiti, već se 1304. povukao ponijevši sa sobom i kraljevske insignije. Njegov otac ih je, zajedno s pravima, prepustio vojvodi Otonu Bavarskom, daljnjem rođaku Arpadovića. Čini se da je češkim ambicijama prvenstveno presudilo ustrajanje papinstva uz Anžuvince, što je onemogućivalo konsolidaciju i delegitimizaciju suparnika.²⁹ Iako je okrunjen u Stolnom Biogradu i bio u posjedu krune sv. Stjepana, Oton je ubrzo pao u zarobljeništvo transilvanskog vojvode te je morao napustiti Kraljevstvo bez insignija u koje je, čini se, polagao velike nade za potvrdu svog legitimiteta. Karlo Robert,

²⁷ BAK 1973: 12.

²⁸ KARBIĆ 2004: 14-16.

²⁹ BAK 1973: 15.

koji je već dvaput bio okrunjen, prvo u Napulju 1298, a zatim u Ostrogonu 1301, više nije imao konkurenata, ali je svejedno morao još čitavo desetljeće lomiti otpor oligarha diljem Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva. Nakon sabora u Pešti 1307. i sinoda 1308. pitanje nasljedstva je konačno riješeno, međutim, pošto je kruna i dalje bila u posjedu transilvanskog vojvode, Karlo se 1309. okrunio zamjenskom uz pristanak aristokracije i nižeg plemstva. Znakovito je da je, unatoč potvrdi i suglasju moćnika, i dalje postojao problem s legitimitetom. Prema kardinalu Gentileu de Montefioreu, papinom legatu u Ugarsko-Hrvatskome Kraljevstvu, kruna sv. Stjepana posjedovala je „takav ugled kao da je u njoj usidreno kraljevo pravo.“³⁰ Zbog takvog raširenog stava među narodom, nižim plemstvom i svećentvom kardinal je morao uložiti napor kako bi diplomatskom inicijativom povratio krunu iz ruku vojvode Kána, nakon čega je obavljena i četvrta krunidba u ljeto 1310. Kao što se može vidjeti iz tog slijeda događaja, ni posjed krune ni podrška plemstva sami po sebi nisu nužno povlačili i priznanje prava na prijestolje, već je bilo potrebno imati oboje, ali i određenu dozu političke sreće kako bi se teoretsko pravo na prijestolje dovelo do realizacije.

Iako je u početku morao sazivati sabor svake godine, nakon konsolidacije Karlo je tu praksu prekinuo, a odbio je i potvrditi Zlatnu Bulu Andrije II. Autoritet je razvijao po uzoru na južnotalijanske običaje i praksu, što je u Kraljevstvu doživljavano i autokratski, ali otpora nije bilo, vjerojatno i zato što je nova generacija baruna pozicije dugovala upravo njemu, dok su stari oligarsi nestali s političke pozornice. Zahvaljujući iznimnoj moći koju je izgradio nakon 1322, Karlo Robert je mogao dokinuti bilo kakve natruhe izbornog principa koji je nevoljko bio prihvatio na saboru 1307. Vladarska propaganda isticala je srodstvo s Arpadovićima i nasljedno pravo, a izbor velikaša potpuno je nestao iz narativa. Samim time u prijenosu krune na njegovog sina Ludovika I. 1342. uloga baruna i plemstva bila je simbolička i formalna, bez ikakvog traga principa izbornosti.³¹ Štoviše, nasljedni princip toliko se nametnuo u vrijeme anžuvinske dinastije da je, dan nakon Ludovikove smrti, po prvi puta legitimno bila okrunjena žena, njegova kći Marija, kao punopravni vladar *sui iuris*.

Ugarsko plemstvo, međutim, nije bilo spremno prihvatiti ženu na prijestolju kao *de facto* vladaricu. Dvor sastavljen od magnata poštovao je Ludovikovu oporuku koja je za kralja predviđjela Marijinog zaručnika Sigismunda, ali se niže plemstvo Kraljevstva pobunilo smatrajući Karla Dračkog, posljednjeg živućeg Anžuvince, legitimnim nasljednikom. Tri godine kasnije napuljski je kralj u Kraljevstvo došao kao ujedinitelj i prijatelj te je zakonito okrunjen 31. prosinca 1385. Međutim već u veljači iduće godine ubijen je po nalogu Ludovikove udovice Elizabete što je

³⁰ Citirano prema BAK 1973: 20; ENGEL 2001: 130.

³¹ BAK 1973: 22; ENGEL 2001: 157.

dovelo do surovog građanskog rata. Posljedica rastuće nestabilnosti bila je Sigismundova krunidba 31. ožujka 1387. svetom krunom u Stolnom Biogradu, koju je vodio vesprimski nadbiskup. Krunidba je bila legitimna budući da je ostrogonski biskup Demetrije netom preminuo. Značajno je da je Sigismund na prijestolje došao izborom, a ne naslijeđem, što ga je u prvo vrijeme učinilo ovisnim o takozvanoj Ligi baruna čijim je članom bio prisiljen postati.³² Nakon 1410, pa sve do svoje smrti Sigismund je uživao golem osobni prestiž i autoritet u Kraljevstvu, nesumnjivo i zbog kraljevskog naslova u Njemačkoj koji ga je usmjerio prema visokoj međunarodnoj politici i rješavanju problema hereze u Europi. No, i njegovi su nasljedni planovi naišli na čvrst otpor aristokracije. Iako je prijestolje naumio ostaviti kćeri Elizabeti i zetu Albertu, baruni su potpuno odbili nasljedni princip te su okrunili samo Alberta kao izabranoga kralja 1. siječnja 1437. Prvo vrijeme moć je morao dijeliti s kraljevskim vijećem, da bi na saboru u Budimu u svibnju 1439. staleži, sastavljeni od predstavnika nižeg plemstva Kraljevstva, postavili sebe iznad kraljevskog vijeća. Otišli su i korak dalje nakon Albertove smrti, poništivši krunidbu njegovoga postumnoga sina uz pojašnjenje kako je, osim tradicionalnih pravila (Ladislava je okrunio svetom krunom u Stolnom Biogradu ostrogonski nadbiskup) potrebna i „volja naroda“. Prvi puta su jasno artikulirali nadmoć nad kraljem te su krunu, koja je, doduše, ostala u Elizabetinim, a kasnije i carevim rukama, podarili Vladislavu III. Jageloviću. Prema Pálu Engelu bila je to iznimna ideološka i politička novina jer su, po prvi puta, staleži izborni princip pretpostavili nasljednom legitimitetu te odabrali kralja bez ikakvih rodbinskih veza s prethodnim vladarima Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva.³³ Nakon dvostruke krunidbe uslijedio je građanski rat između dvije frakcije. Vladislava je podržavala većina baruna i plemstva, ali je Ladislav uz sebe imao najmoćnije među svjetovnim i crkvenim barunima te cara Fridika III.³⁴ Iako je Vladislav ključnom pobjedom kod Báticaséka 1441. stabilizirao svoju premoć, sukob nikad nije potpuno prestao jer su veliki dijelovi zemlje na zapadu i sjeveru ostali izvan njegove kontrole dok nije poginuo kod Varne.³⁵

U trenutku kada je Hunjadi Alfonsu V. poslao uvijenu, ali jasnu ponudu za preuzimanje ugarsko-hrvatskoga prijestolja, temelji su već bili položeni za mogućnost da napuljski kralj doista i zasjedne na njega. Prevladavajuću moć unutar Kraljevstva držao je Ivan Hunjadi uz potporu i oslonac na staleže koji su u nekoliko

³² Ligu baruna tvorilo je dvadesetak svjetovnih i nekoliko crkvenih baruna, predstavnika dvanaest najmoćnijih obitelji Kraljevstva. ENGEL 1991: 197-199.

³³ ENGEL 1991: 281, BAK 1973: 43.

³⁴ Među njima despota Brankovića, Ladislava Gorjanskog, grofove Celjske, ostrogonskog nadbiskupa Dénesa Szécsija i druge.

³⁵ Celjski su se pomirili s Vladislavom i priznali ga kao kralja, ali su, u najbolju ruku, ostali neprijateljski nastrojenim vazalima. KURELIĆ 2006: 59-62.

navrata od smrti Sigismunda Luksemburškog jasno iskazali svoj stav da temelj bilo kakve legitimnosti vladara počiva prvenstveno u njihovoj podršci. Situacija bi se donekle mogla usporediti s onom prilikom izbora Matije Korvina 1458. U ranije je vrijeme bilo apsolutno nezamislivo da kraljem bude izabrana osoba čija je obitelj tek generaciju ranije pristupila barunskom staležu. Međutim, Hunjadijeva smrt netom nakon junačke obrane Kraljevstva samo je dodatno zacementirala njegovu legendarnu slavu među nižim plemstvom te ga učinila postumnim *kingmakerom* nalik Karlu Martelu. U godinama prije Ladislavova stupanja na vlast Hunjadi je već bio prepoznat u Ugarsko-Hrvatskome Kraljevstvu, ali i diljem Europe kao branitelj kršćanstva vrijedan poštovanja i divljenja.³⁶ János Bak zaključio je kako je Hunjadijev sin izbor „dugovao nižem plemstvu koje je vjerovalo da je po prvi puta uspjelo provesti svoje izbornu pravo, ali i činjenici da nijedan drugi moćnik u Kraljevstvu nije raspolagao vojnom i financijskom moći kakvu je imala obitelj Hunjadi“.³⁷ Uzevši sve to u obzir, čini se sasvim vjerojatnim da bi ugledan i prestižan pretendent poput aragonskog i napuljskog kralja imao realnu mogućnost zaposjesti ugarsko-hrvatsko prijestolje, pogotovo ako bi to učinio nakon velike pobjede protiv Osmanlija uz podršku nacionalnog junaka i najmoćnijeg baruna Kraljevstva. S te strane možemo, bez veće zadržke, zaključiti kako je Hunjadijeva ponuda definitivno bila ozbiljna i moguća.

Ambicije i motivacije sudionika

Drugo pitanje tiče se motivacije i ambicija dvojice sudionika sporazuma. Hunjadi nije imao pretjeranih razloga biti vjeran maloljetnome kralju, bez obzira na to što je formalno bio njegov guverner. Unatoč tome što su ugarsko-hrvatski staleži prihvatili Ladislava, Fridrik nije imao namjeru izručiti ni njega ni krunu, što je iritiralo barune koji su htjeli kralja odgajati i oblikovati prema svojim željama. Nadalje, Ladislavovi rođaci, grofovi Celjski, slomili su 1445. Hunjadijeve saveznike Talovce u Slavoniji te se proglasili banovima Slavonije, a guvernerovi pokušaji da ih istisne iz Slavonije 1446. neslavno su propali.³⁸ Ništa bolje nije bilo niti na sjeveru gdje je Jiškra izgradio praktički neovisno teritorijalno gospodstvo od Kremnice do Košica s osloncem na rudnike plemenitih metala na čije su prihode staleži uzalud računali. Češki se vojskovođa proglasio generalnim kapetanom Ladislava V. kojemu je bio bezgranično odan. Pokušaji ugarskih staleža da ga se kooptira imenovanjem za jednog od sedam kapetana Kraljev-

³⁶ HELD 1985: 80-134.

³⁷ BAK 1973: 56.

³⁸ Hunjadi im je službu bana morao i formalno priznati nakon poraza na Kosovu 1448. Njegov saveznik, Nikola Iločki, oslovljavao ih je banovima još 1446. KURELIĆ 2006: 212-213.

stva, zajedno s Hunjadijem, nisu urodili plodom te je područje pod njegovom kontrolom ostalo izvan dohvata staleža i Hunjadija sve do Ladislavova izlaska iz skrbništva 1452. Kampanja protiv Fridrika III. u jesen 1446. nije polučila većeg uspjeha. Hunjadi je povratio Győr, ali su kralj i sveta kruna, te Sopron, Kőszeg i Eisenstadt ostali u rukama njemačkog kralja.³⁹ Uoči pregovora s Alfonsom Hunjadi je, dakle, iza sebe imao nekoliko poraza i neuspjeha u pokušajima da pod svoju vlast privede goleme predjele Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva na Zapadu i Sjeveru. Promatračima sa strane vjerojatno bi bilo čudnovato to što se formalni Ladislavov guverner ustrajno sukobljava s barunima koji su tvorili habsburšku stranku u građanskom ratu i s carem koji ga odgaja. Međutim, treba imati na umu da su u srednjovjekovnom društvu palež i pljačka bile uobičajene metode političkog pritiska kako bi se protivnika privelo za „zeleni stol“.⁴⁰ No, Hunjadi u tome nije ostvario zapažene uspjehe te je u konačnici morao odustati i posvetiti se osmanskoj opasnosti. Nesumnjivo su ga ti neuspjesi frustrirali i iritirali, tim više što je slovio za vrlo nestrpljivog čovjeka sklonog brzim i riskantnim potezima. U takvoj situaciji Alfonso, u najbolju ruku odsutni vladar u relativno dalekom Napulju, sigurno se činio boljim izborom od Ladislava odgajanog u okruženju rođaka koji nisu imali nikakvog razloga njegovati dobre odnose s Hunjadijem i koji bi ga, prvom prilikom, isključili iz političkog života Kraljevstva nakon što kralj postane punoljetan i preuzme stvarnu vlast.

Alfonso je potekao iz kastiljske vladajuće dinastije Trastámara. Njegova oca, Ferdinanda, mlađeg brata rano preminuloga kralja Henrika III. i staratelja budućeg kralja Ivana II, staleži Aragona, Katalonije i Valencije izabrali su za aragonskog kralja nakon iščeznuća domaće dinastije. Pritom je na izboru nadjačao drugog kandidata, grofa Ivana II. od Urguella, koji je bio bliži srodnik pokojnoga kralja Martina.⁴¹ Sam Alfonso na aragonsko prijestolje došao je u ranoj dobi, sa 19 godina, 1416. i već je 1420. krenuo u avanturu koja će mu obilježiti čitav život. Napuljska kraljica Ivana II. iz dinastije Anjou pozvala ga je u pomoć protiv Ludovika III. Anžvinca, nudeći mu posvojenje i naslijeđe napuljskoga prijestolja. Iako je 1423. Ivana poništila posvojenje te pred kraj života imenovala Renata Anžvinca svojim nasljednikom, Alfonso, koji je vladao i Sicilijom i Korzikom, odmah je prigrabio priliku ponovno ujediniti „obje Sicilije“ pod vlast jednoga

³⁹ ENGEL 2001: 290-291

⁴⁰ U Svetom Rimskom Carstvu postojao je jasno definiran i simbolima nabijen sustav samopomoći pod nazivom „Fehde“, odnosno *fajda*. Ugarski pravni sustav nije poznavao takav formalan oblik fajde premda postoji dosta primjera oblika samopomoći koji su sadržajno (palež i otimačina kao oblik političkog i pravnog pritiska) bili prilično nalik situaciji u Carstvu. Hunjadijevo postupanje protiv Celjskih, opisano u Celjskoj kronici kao serija opsada i paleži prekinutih pregovorima, moglo bi se protumačiti nekom vrstom fajde. O fajdi vidi ZMORA 2011; ALGAZI 1996. O ugarskoj situaciji TRINGLI 2007: 281-286; TRINGLI 2014: 163-194;

⁴¹ RYDER 2007: 11-14.

vladara. Nakon početnog neuspjeha morao se vratiti u Aragon te se nekoliko godina bavio obiteljskim razmiricama i sukobima u Kastilji. Međutim, 1432. trajno je napustio Španjolsku te se naselio na Siciliji kako bi bio bliže Napulju. Nakon Ivanine smrti ustrajno je vodio rat na jugu Italije koji je okončao osvojenjem Napulja 12. lipnja 1442.⁴² Prihodi Napuljskog Kraljevstva bili su toliki da se, do kraja njegovog života, središte moći potpuno preselilo na jug Italije, dok su matične pokrajine Aragona postale neka vrsta provincije u Alfonsovoj perspektivi. Italija mu je, međutim, poslužila kao odskočna daska za širenje sfere interesa i utjecaja prema istočnoj obali Jadrana, čitavom Apeninskom poluotoku, Bizantskom Carstvu, ali i Ugarsko-Hrvatskome Kraljevstvu.⁴³ Činilo se da su ambicije još uvijek relativno mladog, energičnog i, prema dotadašnjem iskustvu, iznimno uspješnog kralja bile bez ikakvih ograničenja te je u kratko vrijeme raširio svoju mrežu kontakata, pouzdanika i vazala diljem Istočnog Mediterana, uključujući knezove Frankapane, vojvodu Stjepana Vukčića Kosaču i Skenderbega. Pritom je jasno vidljiva bila protumletačka politika napuljskoga dvora.⁴⁴ Dok je Ivan mlađi Krčki naginjao Veneciji, Stjepan II. Modruški bio je, zajedno s bratom Martinom, usmjeren prema Fridriku III.⁴⁵ Stjepan Vukčić postao je napuljskim vazalom na vlastiti zahtjev nakon što mu je Venecija početkom 1444. preotela Omiš i Poljice te ga istisnula iz Zete.⁴⁶ Dalje na jugu Alfonsu su se približili najmoćniji među albanskim magnatima, Komino Araniti i Skenderbeg. Potonje je napuljski kralj redovito koristio kao sredstvo pritiska na Mletačku Albaniju, pa se na njezinom tlu 1447. i 1448. vodio pravi mali posrednički rat velikih talijanskih sila.⁴⁷ Venecija, naravno, nije čekala skrštenih ruku, već je na svoju stranu pridobila Osmanlije i bosanskog kralja Stjepana Tomaša. O Alfonsovoj istočnojadranskoj politici ne postoji suglasje među povjesničarima. Jedni smatraju da je njezina svrha isključivo bila ometanje Venecije, a drugi da je trebala poslužiti kao odskočna daska prema Bizantu i Jeruzalemu.⁴⁸ Bez obzira na njegove motivacije, humanistička propaganda, kako s napuljskog dvora, ali i iz ostatka Italije na poticaj Pape, portretirala ga je kao križara i potencijalnog osloboditelja Jeruzalema, a nakon 1453. i Konstantinopola.⁴⁹ I on sam aktivno se promovirao u duhu romantičarske viteške tradicije, usvojivši kao svoj osobni znamen takozvano goruće ili opasno

⁴² RYDER 2007: 17-29; HELAS 2009: 133-228.

⁴³ FIGLIUOLO 2016: 483-516; MARINESCU 1994; MUHAJ 2008: 237-248.

⁴⁴ SCHMITT 2009: 59-60; KLAJČIĆ 1991: 230-231.

⁴⁵ KLAJČIĆ 1991: 233-234.

⁴⁶ PREMOVIĆ 2019: 87-88; ŠUNJIĆ 1996: 232-233. Vidi i rad Nevena Isailovića u ovome zborniku.

⁴⁷ SCHMITT 2009: 60-65.

⁴⁸ PREMOVIĆ 2019: 83, bilješke 4 i 5.

⁴⁹ ALOISIO 2017: 70.

prijestolje, simbol Galahada iz arturijanskih legendi, tada iznimno popularnih diljem europskih dvorova.⁵⁰

Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo je, zahvaljujući svom položaju, bilo usmjereno na Srednju i Jugoistočnu Europu te je predstavljalo velik izazov za potencijalnog kandidata za prijestolje. Samim time, pretenzija na krunu sv. Stjepana teško se može promatrati isključivo kao dio šire protumletačke politike, već prije odrazom znatno većih ambicija, a možda i dugoročnog projekta. U Arhivu aragonske krune u Barceloni sačuvano je pismo iz veljače 1438. u kojem Alfonso obavještuje suprugu da ga je u Gaeti posjetio glasnik određenog ugarskog biskupa i nekih baruna koji su mu, kao legitimnom nasljedniku, ponudili krunu sv. Stjepana nakon Sigismundove smrti. U to je vrijeme Albert već bio okrunjen za ugarsko-hrvatskog vladara, ali moguće je da je glasnik krenuo na put prije njegova izbora 18. prosinca 1437. Aragonski je kralj izrazio želju da što prije pošalje „ozbiljnu delegaciju“ u Ugarsku, kao i čovjeka od povjerenja koji bi istražio lokalne prilike. Njegov entuzijizam svakako je odavao dojam ozbiljnog razmatranja ponude, barem u to kratko vrijeme prije negoli je do njega došla vijest o Albertovoj krunidbi. Pritom ne treba smetnuti s uma da je Alfonso bio i članom Sigismundovog viteškog Reda zmaja od susreta u Perpignanu 1416. gdje je imao prilike upoznati i neke od ugarskih baruna iz kraljeve pratnje.⁵¹

Još jedan dokument iz Arhiva aragonske krune, nastao 1436, pokazuje da aragonske aspiracije na ugarsko-hrvatsku krunu možda nisu bile samo teoretske naravi. To su Alfonsove upute glasniku kojeg je uputio Sigismundu Luksemburškom. Instruirao ga je da Caru poruči kako je naslov kralja Ugarske preuzeo zbog pritiska talijanskih magnata nakon smrti Ivane II, ali da ne gaji nikakve pretenzije prema njegovim zemljama.⁵² I doista, za vrijeme vladavine Vladislava III. čini se da ga istočna obala Jadrana nije previše zanimala. Štoviše, odbio je sudjelovati u križarskom pohodu 1444.⁵³ Međutim, nakon Vladislavove smrti, na Alfonsovoj punoj intitulaciji, koju nalazimo na pečatu iz 1444, titula ugarskoga kralja nalazi se ispred Valencije, Sardinije i Korzike. To sugerira veliku važnost u hijerarhiji

⁵⁰ ZAHO 2004: 50, 58; ALEDÓN 2017: 81-112; DOMENGE I MESQUIDA 2014: 101-103.

⁵¹ Među ostalim, čini se da je upoznao palatina Nikolu Gorjanskog. Vidi DOMENGE I MESQUIDA 2014: 111-112. Aragonski poslanik Felipea de Malla opisuje dodjelu aragonskoga viteškog reda Stole i vaze Sigismundu i njegovoj pratnji te carevo poslanstvo koje Ferdinandu nosi znakovlje njegovoga reda. Iako nije izrijekom spomenuto, to je mogao biti samo zmajski red. „Sus ara ma dit lempador queus trametra Ambaxada en companya mía crec les misatgers seran mossen miquel el micer othobono el crec senyor *que ells vos portaran lampresa de lempador*, (istaknuo R. K.) DE BOFARULL 1882: 11-13. Sigismund je, nadalje, Alfonsovom mlađem bratu Henriku poslao i statut zmajskog reda u siječnju 1418, pa nema previše sumnje da je sve Ferdinandove sinove naumio privezati uz sebe sponama viteštva. WHELAN 2017: 55.

⁵² Transkript obje isprave iz Arhiva aragonske krune u ANDERLE 1995: 17-27.

⁵³ JEFFERSON 2012: 305.

njegovih stvarnih i željenih posjeda.⁵⁴ Ugarski grb istaknut je i u ilustracijama napuljskog izdanja Justinove epitome *Filipove povijesti* Pompeja Troga iz 1458.⁵⁵ Postoje teorije da je Alfonso već 1444, netom nakon smrti Vladislava III, obnovio kontakte s ugarskim barunima, ali nema jasnih dokaza o tome.⁵⁶ Istaknuto korištenje titule moglo bi, međutim, biti znakom ponovno pobuđenog interesa u jeku nemira u Ugarsko-Hrvatskome Kraljevstvu nakon smrti Jagelovića, ali i posljedicom intenziviranja kontakata sa Skenderbegom nakon njegova ustanka protiv Osmanlija u jesen 1443.⁵⁷

Teško je sa sigurnošću utvrditi koliko je ozbiljno Alfonso 1447. razmatrao Hunjadijevu ponudu. Njegov karakter svakako je odavao dojam odlučnosti i sklonosti riziku, što mu je bilo i u obiteljskoj tradiciji. Otac mu se vlastitom inicijativom izborio za aragonsko prijestolje, a on sam za napuljsko. I munjevita akcija u središnjoj Italiji, zbog koje se planirana suradnja s Hunjadijem u konačnici izjalovila, na istome je tragu. Ton njegovih pisama svakako odaje dojam velikog entuzijazma. Nadalje, Alfonso je 4. studenog 1447. Fridriku (sic!) Frankapanu, knezu Krčkom, Senjskom i Modruškom, dodijelio godišnju subvenciju iz kraljevske blagajne u iznosu od 4.000 dukata, plativo u tromjesečnim ratama.⁵⁸ U tom periodu nije nam poznat pripadnik roda imenom Fridrik, ali ipak je to registar Alfonsova glavnog notara, Arnalda Fonollede, potpisnika spomenutih pisama Stjepanu Frankapanu i ostalim ugarskim magnatima te Ivanu Hunjadiju, koji se ne bi zabunio oko imena i titule u donaciji tako izdašne sume. Možemo pretpostaviti da je stipendija bila dio šire strategije izgradnje podrške na istočnojadranskoj obali u osvit planiranih aktivnosti za preuzimanje prijestolja.

Zaključak

Hunjadijeva ponuda ugarsko-hrvatskog prijestolja Alfonsu V. uz posredovanje Stjepana Frankopana svakako je značajna epizoda u hrvatskoj i regionalnoj povijesti. Iako do realizacije nije došlo, svejedno nam otkriva bitne detalje o načinu funkcioniranja visoke politike na istočnojadranskom prostoru, a pogotovo u Ugarsko-Hrvatskome Kraljevstvu. Sama činjenica da je Hunjadi bio voljan i odvažan odlučiti se na takav korak govori nam o razmjeru njegove moći i samouvjerenosti

⁵⁴ Vidi ALEDÓN 2014: 200.

⁵⁵ Ilustracija u ALEDÓN 2017: 107.

⁵⁶ RYDER 1976: 257; KLAJIĆ 1991: 231.

⁵⁷ SCHMITT 2009: 43.

⁵⁸ RODRÍGUEZ & PALMIERI 2018: 442: „1447 novembre 4, nell'accampamento regio presso Ronchi. Alfonso I concede a *Federico Frangipane conte di Veglia, Modrussa e Segna*, una provvigione annua di 4000 ducati, pagabili trimestralmente dalla Tesoreria regia” (istaknuo R. K.).

u Kraljevstvu kojim je, barem nominalno, upravljao u ime legalno izabranog i na ugarskome Saboru potvrđenog Ladislava V. To je bilo moguće jedino u kontekstu tada već prihvaćenog stajališta o izbornoj naravi krune sv. Stjepana, ali i golemog, gotovo legendarnog ugleda koji je Hunjadi uživao u širokim masama brojnog ugarsko-hrvatskoga plemstva. O ozbiljnosti Alfonsovih namjera teško je donijeti jasan sud, ali njegovo miješanje u prilike na istočnoj obali Jadrana konstanta je njegove politike od osvajanja Napulja 1442, pa sve do njegove smrti 1458. Nesporno je da je, upravo u trenutku kada je trebao poduzeti konkretne korake kako bi ispunio svoje obećanje Hunjadiju, procijenio da su prilike u središnjoj Italiji bile ipak bliže i važnije od nesigurne mogućnosti stjecanja ugarsko-hrvatskoga prijestolja. Odlukom da resurse usmjeri prema Piombinu zauvijek si je zatvorio Hunjadijeva vrata, a time i jedinu moguću šansu za ponavljanje anžuvinskoga uspjeha. Unatoč takvoj odluci, u njegovoj simboličkoj komunikaciji od Sigismundove smrti jasno se nazire želja za Ugarsko-Hrvatskim Kraljevstvom, a izgradnja mreže saveza duž istočnojadranske obale potvrđuje barem donekle njegovu ambiciju. Za hrvatsku povijest svakako je bitno da je Stjepan II, kao posrednik između ugarskoga guvernera i napuljskoga kralja, po svemu sudeći, naumio ponoviti ulogu koju je krajem trinaestoga stoljeća odigrao Pavao Šubić, dovevši Karla Roberta Anžuvince iz Napulja u Kraljevstvo. Takav naum još je jedna potvrda eminentnog statusa i moći Stjepana II, ali i samih Frankapana u petnaestome stoljeću. Konačni neuspjeh pregovora ne umanjuje njihovo značenje za hrvatsku i regionalnu historiografiju.

Bibliografija

Tiskani izvori

- LJUBIĆ, Šime (prir.). 1889. *Listine o odnošajih između južnoga slavenstva i Mletačke Republike*, sv. 9. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- RODRÍGUEZ, Carlos López i Stefano PALMIERI (prir.). 2018. *I Registri Privilegiorum di Alfonso Il Magnanimo della serie Neapolis dell'archivio della Corona d'Aragona*. Napulj: Accademia Pontaniana.
- THALLÓCZY, Lajos i Samu BARABÁS (prir.). 1910. *Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus*, sv. 1. Budimpešta: Magyar Tudományos Akadémia.
- WILLIAMSON, Maya Bijvoet (prev.). 1988. *The Memoirs of Helene Kottanner*. Cambridge: D. S. Brewer.

Literatura

- ABULAFIA, David S. H. 2010. The Mouse and the Elephant: Relations between the Kings of Naples and the Lordship of Piombino in the Fifteenth Century. U *Communes and Despots in Medieval and Renaissance Italy*, ur. John E. Law, 145-160. Farnham: Ashgate.
- ALEDÓN, Gema Belia Capilla. 2014. *El poder representado: Alfonso V el Magnánimo (1416-1458)*. Doktorska disertacija. Valencia: Universitat de València.
- ALEDÓN, Gema Belia Capilla. 2017. Alfonso V el Magnánimo y el Siti Perillós (1422-1458). *SCRIPTA: Revista internacional de literatura i cultura medieval i moderna* 9: 81-112.
- ALGAZI, Gadi. 1996. *Herrengewalt und Gewalt der Herren im späten Mittelalter: Herrschaft, Gegenseitigkeit und Sprachgebrauch*. Frankfurt am Main/New York: Campus.
- ALOISIO, Mark. 2017. Alfonso V and the Anti-Turkish Crusade. U *The Crusade in the Fifteenth Century: Converging and Competing Cultures*, ur. Norman Housley, 64-74. Farnham: Ashgate.
- ANDERLE, Ádám. 1995. Alfonso V el Magnánimo and the Hungarian Throne. *Mediterrán Tanulmányok. Études sur la Région Méditerranéenne* 6: 17-28.
- ENGEL, Pál. 2001. *The Realm of St. Stephen: A History of Medieval Hungary, 895-1526*. London: I. B. Taurus.
- BAK, János. 1973. *Königtum und Stände in Ungarn im 14.-16. Jahrhundert*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.
- BOFARULL DE, Francisco. 1882. *Felipe de Malla y el Concilio de Constanza*. Geron. Librería de Paciano Torres.
- DOMENGE I MESQUIDA, Joan. 2014. Las joyas emblemáticas de Alfonso el Magnánimo. *Anales de Historia del Arte* 24: 99-117.
- FIGLIUOLO, Bruno. 2016. La Terrasanta nel quadro della politica orientale di Alfonso V d'Aragona. *Nuova rivista storica* 100/2: 483-515.

- GRGIN, Borislav. 2019. Pregled političkih zbivanja. U KARBIĆ 2019: 3-23.
- HELAS, Philine. 2009. Der Triumph von Alfonso d'Aragona 1443 in Neapel. Zu den Darstellungen herrscherlicher Einzüge zwischen Mittelalter und Renaissance. U *Adventus: Studien zum herrscherlichen Einzug in die Stadt*, ur. Peter Johanek i Angelika Lampen, 133-228. Köln/Weimar/Beč: Böhlau.
- HELD, Joseph. 1985. *Hunyadi: Legend and Reality*. Boulder, CO: East European Monographs.
- JEFFERSON, John. 2012. *The Holy Wars of King Wladislas and Sultan Murad. The Ottoman-Christian Conflict from 1438–1444*. Leiden/Boston: Brill.
- KARBIĆ, Damir. 2004. Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.). *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 22: 1-26.
- KARBIĆ, Marija (ur.). 2019. *Vrijeme sazrijevanja, vrijeme razaranja: hrvatske zemlje u kasnom srednjem vijeku*. Zagreb: Matica hrvatska.
- KLAIĆ, Vjekoslav. 1975a. *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća*, sv. 2. Zagreb: Nakladni zavod MH.
- KLAIĆ, Vjekoslav. 1975b. *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća*, sv. 3. Zagreb: Nakladni zavod MH.
- KLAIĆ, Vjekoslav. 1885. *Geschichte Bosniens von den ältesten Zeiten bis zum Verfall des Königreiches*. Leipzig: W. Freidrich.
- KLAIĆ, Vjekoslav. 1991. *Krčki knezovi Frankapani*. Reprint. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- KURELIĆ, Robert. 2006. Status Celjskih grofova kao kneževa Svetog Rimskog Carstva. *Zgodovinski časopis* 60: 49-68.
- MARINESCU, Constantin. 1994. *La politique orientale d'Alfonse V d'Aragon, roi de Naples (1416-1458)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- MUHAIJ, Ardian. 2008. A política oriental de Alfonso V de Aragao ea Albânia de George Castriota-Skenderbeg. *Iacobus: revista de estudios jacobeos y medievales* 23: 237-248.
- PÁLOSFALVI, Tamás. 2018. *From Nicopolis to Mohács. A History of Ottoman-Hungarian Warfare, 1389–1526*. Leiden/Boston: Brill.
- PREMOVIĆ, Marijan. 2019. The Eastern Policy of Alfonso V the Magnanimous (of Aragon), Seen in the Light of his Political Relations with the Bosnian Duke-Herzog Stjepan Vukčić Kosača. *Parergon* 36/1: 81-105.
- RAUKAR, Tomislav. 2003. Hrvatska u kasnom srednjem vijeku. U *Povijest Hrvata*, sv. 1: *Srednji vijek*, ur. Franjo Šanjek, 321-370. Zagreb: Školska knjiga.
- RYDER, Alan. 1976. *The Kingdom of Naples under Alfonso the Magnanimous. The Making of a Modern State*. Oxford: Clarendon Press.
- RYDER, Alan. 1990. *Alfonso the Magnanimous: King of Aragon, Naples, and Sicily, 1396-1458*. Oxford: Clarendon Press.
- RYDER, Alan. 2007. *The Wreck of Catalonia: Civil War in the Fifteenth Century*. Oxford: Oxford University Press.

- SCHMITT, Oliver Jens. 2009. *Skanderbeg. Der neue Alexander auf dem Balkan*. Regensburg: Verlag Friedrich Pustet.
- ŠPOLJARIĆ, Luka. 2016. Hrvatski renesansni velikaši i mitovi o rimskom porijeklu. *Modruški zbornik* 9-10: 3-40.
- THALLÓCZY, Lajos. 1914. *Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter*. München: Duncker & Humblot.
- TRINGLI, István. 2007. Fehde und Gewalttätigkeit. Vergleich eines germanischen und ungarischen Rechtsinstituts. U *Legal Transitions. Development of Law in Formerly Socialist States and the Challenges of the European Union*, ur. Elemér Balogh et al., 281-293. Szeged: Pólay Elemér Alapítvány.
- TRINGLI, István. 2014. Mittäter oder Anstifter? Die Rolle der Helfer bei den Fehdehandlungen im spätmittelalterlichen Ungarn. U *Fehdehandeln und Fehdegruppen im spätmittelalterlichen und frühneuzeitlichen Europa*, ur. Mathis Prange i Christine Reinle, 163-194. Göttingen: V&R Press.
- WHELAN, Mark. 2017. Dances, Dragons and a Pagan Queen: Sigismund of Luxemburg and the Publicizing of the Ottoman Turkish Threat. U *The Crusade in the Fifteenth Century: Converging and Competing Cultures*, ur. Norman Housley, 49-63. Farnham: Ashgate.
- ZAHO, Margaret Ann. 2004. *Imago Triumphalis: The Function and Significance of Triumphal Imagery for Italian Renaissance Rulers*. New York: Peter Lang.
- ZMORA, Hillay. 2011. *The Feud in Early Modern Germany*. Cambridge: Cambridge University Press.

Alfonso V and the Hungarian-Croatian Throne

Strife and civil wars were the constant companions of dynastic change in late medieval Hungary. After the end of the Árpád dynasty, their Angevin and Luxemburg successors were forced to deal with rival contenders as well as factions of disgruntled barons, who were not above even imprisoning their kings in order to prove a point or force a concession. Charles Robert of Anjou, Sigismund of Luxemburg, Albert II of Habsburg and Władysław III Jagiełło all had to spend a great deal of effort, including open warfare, to obtain and retain their crowns. These repeated tensions resulted in the transformation of Hungary from a hereditary Árpád monarchy to a somewhat elective monarchy in the late Middle Ages. The process was neither complete nor absolute by the mid-fifteenth century, but the basic structure was in place.

It was at this time, in 1447, that the sources reveal an offer made by the then regent-governor of Hungary, John Hunyadi to Alfonso the Magnanimous, king of Aragon and, more importantly, Naples. Hunyadi requested military assistance against the Ottomans and offered the Crown of St. Stephen in return. Negotiations

mediated by a powerful Croatian count, Stephen II Frankapan, were in full swing from spring 1447 until the spring of 1448, with promises and details hammered out in the winter months and the beginning of the campaign scheduled for the summer of 1448. The death of Duke Filippo Maria Visconti of Milan in August 1447 diverted the attention and resources of King Alfonso, and he was consequently embroiled in the war of the Milanese succession. All he could offer to Hunyadi and Hungarian nobles in the spring of 1448 were empty promises, so that the negotiations broke down and their relationship withered away.

The failure of negotiations does not, however, mean that the entire affair is not relevant or interesting for historiography. Quite the contrary: the very fact that the offer existed is revealing at several levels. Hunyadi was, at the time, the regent-governor of a legally crowned and confirmed king, Ladislas V of Habsburg, which casts the offer itself in a rather treacherous light. That he was willing to make it regardless is a testament to his power and prestige in the kingdom, especially among the lesser nobility, who considered him a hero and a living legend. Furthermore, the fact that Alfonso reneged does not mean pursuit of the matter was merely a lark for him. He was, in fact, quite determined to build a network of allies and vassals on the eastern shores of the Adriatic, and he invested considerable resources toward that end, even donating large sums of money to a member of the Frankapan family at the end of 1447. Although there is disagreement among historians as to his aims on the eastern Adriatic, one can clearly see a purposeful policy behind his actions, which suggests that he may have considered Hunyadi's offer very seriously, but it ultimately failed because he was overextended and he deemed Italy a priority. Croatian historiography should certainly consider Stephen II's role with greater interest, as he was basically playing the role of king-maker at this time, which is, again, a clear sign of his own and his family's preeminent status during this period of history.

Keywords: John Hunyadi, Hungarian-Croatian throne, Alfonso V, Eastern Adriatic, Frankapani

Ključne riječi: Ivan Hunjadi, ugarsko-hrvatskog prijestolje, Alfonso V., Istočni Jadran, Frankapani

Robert Kurelić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Puli
I. Matetića Ronjgova 1
52100 Pula
robert.kurelic@unipu.hr

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

52

BROJ 3

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2020.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 52, broj 3

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Miljenko Šimpraga

Glavna urednica / Editor-in-Chief

Inga Vilogorac Brčić

Gostujući urednik / Guest Editor

Luka Špoljarić

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz), Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Poseban broj
*Napuljski obzori hrvatskoga
kasnog srednjovjekovlja*

Special issue
*Neapolitan Horizons of the
Croatian Late Middle Ages*

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina d.d.

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrčak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*